

TIMO YLIMAUNU

Juoruja ja hätähuutoja kaupunkien kaduilta – teos katujen arkipäivän elämästä varhaismodernin kauden Euroopassa

Riitta Laitinen ja Thomas V. Cohen ovat toimittaneet eurooppalaista katujen arkipäivää varhaismodernilla ajalla tarkastelevan kokoomateoksen. Timo Ylimaunu arvioi teoksen.

■ Kirja koostuu kuudesta tutkimusartikkelista ja johdantoluvusta, jotka käsittelevät eurooppalaisten katujen kulttuurihistoriaa sekä Etelä-, Itä- että Pohjois-Euroopassa. Artikkelit perustuvat Tukholmassa vuonna 2006 pidetyn European Association of Urban History -konferenssin esitelmiin. Keskieurooppalaisia, nykyisten Ranskan, Saksan ja Alankomaiden alueiden kaupunkeja käsitteleviä tutkimuksia kirjassa ei ole, ja kuten toimittajat huomauttavatkin, artikkelit kiertävät lähinnä Euroopan reuna-alueiden katuja ja katukulttuureja.¹

Johdannossa toimittajat valottavat kirjan sisältöä ja myös selventävät käsiteltäviä aiheita, kuten valtasuhteita, yksityisen ja julkisen tilan käsitteitä ja katujen materiaalista

puolta. Maria Helena Barreiros käsittelee artikkelissaan ”Urban Landscapes: Houses, Streets and Squares of 18th Century Lisboa” reguloinnin vaikutuksia kaupunkitilan kehityksessä Portugalin Lissabonissa. Emese Bálint pohtii tutkimuksessaan ”Mechanisms of the Hue and Cry in Kolozsvár in the Second Half of the Sixteenth Century” hätähuutojen käyttöä ja niiden sosiaalisia merkityksiä Kolozsvárissa, nykyisessä Clujissa, Transylvaniassa. Riitta Laitinen ja Dag Lindström selvittävät valtasuhteiden vaikutuksia kaupunkiyhteisöissä niin pääkaupunki Tukholman kuin provinssikaupunki Turun kaupunkireguloinneissa artikkelissaan ”Urban Order and Street Regulation in Seventeenth-Century Sweden”. Elizabeth S. Cohen käsittelee artikkelissaan ”To Pray, to Work, to Speak: Women in Roman Streets c. 1600” naisten asemaa, roolia ja näkymistä Rooman katuelämässä. Toisessa Italiaan liittyvässä artikkelissa, ”Gossip and Street Culture in Early Modern Venice”, Alexander Cowan tutkii juorujen merkitystä ja vaikutusta Venetsian kaupunkiyhteisössä. Kirjan viimeisessä artikkelissa, ”To See and to be Seen: Beauty in the Early Modern London Street”, Anu Korhonen analysoi kauneuskäsitettä näkyvyyden ja katseiden kautta, siis yhtenä viestintävälineenä varhaismodernin ajan Lontoossa.

Toimittajat toivovat, että artikkeleiden pohjalta saadaan kaupunkien katu- ja arkielämä laajemmin vastaavanlaisten tutkimusten pariin. Viime vuosina historiallisen ajan

1. Cultural history of Early Modern European Streets. Toimittanut Riitta Laitinen & Thomas V. Cohen. Brill, Leiden 2009. 176 s. + 14 kuvaa.

arkeologian tutkimuksissa on keskitytty tai sivuttu useassa teoksessa kaupunkilaisten jokapäiväistä elämää materiaalisen kulttuurin lähtökohdista käsin.² Etenkin on mainittava kaupunkihistorioitsija David Nicholasin vuonna 2003 ilmestynyt *Urban Europe 1100–1700*. Hän luo teoksessaan laajan katsauksen eurooppalaiseen kaupunkisuunnitteluun ja rakentamiseen keski- ja varhaismodernilla ajalla, mutta tarkastelee myös katujen arkipäivän elämää.³ Riitta Laitasen ja Thomas V. Cohenin toimittaman teoksen merkittävin ansio on se, että teos keskittyy ainoastaan varhaismodernin kauden katuelämän arkipäivään ja tuo sen lähemmäksi nykypäivän lukijaa.

Teokselle on tutkimuksellista tilausta, koska aihepiirin tutkimus, etenkin kaupunkiarkeologian osalta, on tällä hetkellä aktiivista. Laitasen ja Cohenin toimitus täyttääkin omalta osaltaan niin historioitsijoiden, arkkitehtien ja kulttuurimaantieteilijöiden sekä sosiaalishistorioitsijoiden tutkimuksia (vrt. s. 3). Katujen arkipäivän elämä oli yksi osa kaupunkien sosiaalista ja yhteiskunnallista tapahtumakenttää. Se oli osa kokonaisuutta nimeltä kaupunki; kaupunkirakenne ja rakennukset määrittivät katuelämän materiaalisia rajoja. Tutkimusartikkeleissa selvitetään myös kaupunkien katujen mentaalista ja äänenkäytön maisemaa. Nämä olivat yhtä tärkeitä kuin fyysinen katumaisema, koska jokainen kaupunkilainen ja vieras koki kaupungin omista lähtökohdistaan käsin. Kaupunkilaisten sosiaaliset suhteet saivat eri kadulla ja kaupunkialueilla omia merkityksiään. Yksi tärkeä osa kirjaa on katujen materiaalisuuden ja mentaalisuuden välisen yhteyden esille tuominen ja selvittäminen.

Monta teemaa

Artikkeleiden toisiinsa sitovia teemoja ovat valtasuhteet, yksityinen ja julkinen tila sekä sukupuoliset käytännöt kaupunkien kaduilla. Valtasuhteista ehkä näkyvin on aina ollut kaupunkirakenteen suunnittelu ja uudistaminen, etenkin regulointitoimet varhaismodernilla kaudella. Ensimmäisten artikkeleiden perusteella sekä Lissabonin, Tukholman että Turun kaupungistumisprosesseissa oli yhtäläisyyksiä, koska kaupunkiraken-

teiden modernisoinnin mahdollistivat tuhot, Lissabonissa maanjäristys, Tukholmassa ja Turussa kaupunkipalot. Laajojen tuhojen jälkeinen säännönmukaiseen kaavaan toteutettu uudisrakentaminen niin ruotsalaisissa kuin muissa eurooppalaisissa kaupungeissa voidaan nähdä sekä jatkumona kaupungistumisprosessissa että hyppäyksenä kohti modernia kaupunkia.

Kaupunkilaiset pysyivät samoina ja he rakensivat kaupunkinsa uudenmallisiksi joko mukautuen tai vastustaen prosessia. Lissabonin, Turun ja Tukholman regulointien tavoitteet ja tulokset osoittavat sen, että perinteisiin nojaavat käyttäytymistavat eivät helposti muuttuneet, vaikka asuinympäristö muuttui uudenaikaiseksi. Kaupunkilaiset toimivat omien perinteidensä ja käsitystensä mukaisesti. Historiallisissa hankkeissa, kuten arkkitehtonisissa projekteissa, lopputulos oli yleisesti ottaen useiden tekijöiden kompromissi, sillä prosesseihin vaikuttivat useat tekijät aina jollain tavoin, kuten paikallisten asukkaiden mielipiteet ja toiminta.

Perinteisten toimintatapojen voimakkuuden ja merkitysten sekä sen, miten ihmiset toimivat osana valtaverkostoja ja käyttivät materiaalista kulttuuria viestintävälineenä, pohtiminen olisi tuonut syvällisempää näkökulmaa ylhäältä alaspäin annettujen määräysten vaikutukseen kaupunkilaisten suhtautumisessa regulointeihin. Useissa antropologian ja materiaalisen kulttuurin tutkimuksissa on analysoitu sitä, miten valtasuhteet vaikuttivat arkipäivän toimintatapoihin ja miten rakennusten ja kaupunkirakenteen kautta ihmiset viestittivät omia arvojaan,

2. Esim. Anna Elizabeth Yentsch (1994) *A Chesapeake family and their slaves. A study in historical archaeology*, Cambridge: Cambridge University Press; Matthew Johnson (1996) *An Archaeology of Capitalism*, Oxford: Blackwell Publishers; D. Gaimster & P. Stamper (eds.) (1997) *The Age of Transition. The Archaeology of English Culture 1400-1600*, The Society of Medieval Archaeology Monograph 15, Oxbow Monograph 98, Oxford: Oxbow books; Mark P. Leone (2005) *The Archaeology of Liberty in an American Capital: Excavations in Annapolis*, Berkeley and Los Angeles: University of California; Gavin Lucas (2006) *An Archaeology of Colonial Identity. Power and Material Culture in the Dwaars Valley, South Africa*, New York: Springer.

3. David Nicholas (2003) *Urban Europe 1100–1700*, Hampshire: Palgrave, Macmillan.

perinteitään, mutta myös vastustustaan ylhäältä tulleille määräyksille.⁴ Tällaiset seikat eivät välttämättä tule esille oikeudellisissa tai muissakaan asiakirjalähteissä.

Tukholmaa ja Turkuä käsittelevässä tutkimuksessa viitattiin ainoastaan yhden keran Turussa tehtyihin arkeologisiin tutkimuksiin (s. 84), ja nämä tiedot olivat peräisin Raimo Rannan kaupunkihistoriallisesta tutkimuksesta. Turussa on tehty viime vuosikymmenen aikana useita laajoja kaupunkiarkeologisia kenttätutkimuksia, joiden tuloksia on julkaistu laajassa kokoomateoksessa.⁵ Nykyisin kaupunkien materiaalista ja mentaalista kulttuuria tutkitaan arkeologiassa osana modernisaatio- ja kaupungistumisprosesseja.⁶ Tämän vuoksi arkeologien lähestymistapa poikkeaa hieman historioitsijoiden näkökulmasta selvittäessä menneisyyden arkipäivän elämää. Molemmat täydentävät toisiaan. Kaupunkiarkeologisten tutkimusten laajempi huomioon ottaminen olisi avannut lukijalle paremmin katujen materiaalsen puolen.

Yksityinen ja yleinen

Merkittävän osan artikkeleissa saa yksityisen ja julkisen tilan teema kaduilla ja niiden varsilla. Artikkeleista kuuluvat hätä- ja hälytyspuudot transylvanialaisen kaupungin kaduilta ja taloista. Venetsialaisten partureiden, miesten, juoruilu siitä, mitä aikaisempi asiakas oli parvekkeeltaan nähnyt ja kuullut vastakkaisen talon asukkaiden tekevän ja puhuvan sekä mitä roomalainen rouva huusi seksityöläisille, näiden suorittaessaan luonnollisia tarpeitaan kujan varrella. Näissä kertomuksissa tarkastellaan aikakauden yksityisen ja julkisen tilan rajapintoja, jotka eivät välttämättä olleet samanlaisia kuin meidän. Yksityisen ja julkisen erottaminen toisistaan on yksi valtasuhde tilassa, ja vaikka tutkijat tulkitsevat tilaa erilaisista lähtökohdista, teeman käsittelyä olisi voinut syventää pohtimalla materiaalsen kulttuurin vaikutusta yksityisen ja julkisen tilan mentaaliin puoliin ja rajapintoihin.⁷ Kysymys tilan merkityksistä on tietysti teoreettinen. Todettaessa, että ikkuna-aukot rakennuksissa olivat rajapintoja yksityisen ja julkisen välillä, annetaan jo seinien sisäpuolelle ja

ulkopuolelle tietyt merkitykset niitä sen pitämälle pohtimatta. Eräs kysymys nouseekin mieleen: käyttivätkö venetsialaiset ja roomalaiset verhoja, sulkivatko he verhoilla muiden katseet asuntojensa ulkopuolelle. Varhaismodernin kauden eurooppalaisissa kaupungeissa verhot yleistyivät 1600-luvun lopulta lähtien. Vierekkäiset rakennukset ja suuri asumistiheys on nähty yhtenä tämän kehityksen nopeuttajana. Vierivieressä olevat asunnot pakottivat ihmiset luomaan itselleen yksityistä tilaa, siis sulkemaan itsensä sisään ja toiset ulos esineellisen kulttuurin avulla.⁸

Emese Bálint on tuonut esille tutkimuksessaan kaupungin äänimaailman sosiaalisen ulottuvuuden. Se oli erilainen erilaisissa ympäristöissä. Avunhuudot sekä rikoksen ja rikollisen kuuluttaminen kaduilla toimi sosiaalisen kontrollin välineenä naapurustoissa. Rikoksen julkihuutamisella katujen valvonta tapahtui horisontaalisesti ja tässä naapuruston horisontaalinen valvonta erosi yhteiskunnallisesta ylhäältä alaspäin

4. Esim. James C. Scott (1990) *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcripts*, New Haven: Yale University press; Bill Frazer (1999) 'Reconceptualizing Resistance in the Historical Archaeology of the British Isles: An Editorial', *International Journal of Historical Archaeology* 3 (1), 1–10; Matthew Johnson (1999) 'Commentary: Mute Passive Objects', *International Journal of Historical Archaeology* 3 (2), 123–129; Michael Given (2002) 'Maps, Fields, and Boundary Cairns: Demarcation and Resistance in Colonial Cyprus', *International Journal of Historical Archaeology* 6 (1), 1–22; Timo Ylimaunu (2007) *Aittakylästä kaupungiksi – arkeologinen tutkimus Tornion kaupungistumisesta 18. vuosisadan loppuun mennessä*, *Studia archaeologica Septentrionalia* 4, Tornio: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, 113–116.

5. Liisa Seppänen (toim.) (2003) *Kaupunki pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*, *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*, Turku: Suomen keskiajan arkeologian seura.

6. Esim. Johnson (1996); Ylimaunu (2007).

7. Esim. Johnson (1996) passim; Ylimaunu (2007) 107–113.

8. Esim. Lorna Weatherill (1996), *Consumer Behaviour and Material Culture in Britain 1660-1760*, London: Routledge, 81-83; Timo Ylimaunu, Tiitta Kallio-Seppä, Tiina Kuokkanen & Risto Nurmi (2009) 'Pöytäliinat, servietit ja ikkunaverhot – rajapintoja Torniossa 1700-luvulla' teoksessa Janne Ikäheimo & Sanna Lipponen (toim.) *Ei kiveäkään kääntämättä. Jublakirja Pentti Koivuselle*, Tornio: Pentti Koivusen jublakirjatoimikunta.

tapahtuneesta julkisesta valvonnasta. Valvonta on myös eräs teoksen artikkeleita yhteen liittävä teema. Naapureiden valvonta kotikadulla voidaan kyllä monissa kaupungeissa, muun muassa Venetsiassa ja Roomassa, nähdä myös toisten vakoiluna ja kyttäyksenä; siis hyvin inhimillisenä toimintana. Voidaankin kysyä, aiheuttiko tiheä asuminen tämän ja oliko 'kyttäily' yksi osa varhaismodernin kauden ihmisten kaupungistumista, urbaania yhteisöllisyyttä.

Yksi teoksen keskeinen teema on sukupuolinen näkökulma katujen arkipäivän elämään, ja nais- ja miesnäkökulmaa suhteessa katujen arkipäivän elämään valoteetaan useammassa artikkelissa. Tämä on kirjan ja sen kirjoittajien yksi suurista ansioista; molempien sukupuolten nostaminen esiin aikakauden katuelämässä.

Anu Korhonen on liittänyt toisiinsa kauneuden ja muodin sekä sen, miten muodinmukaisia asusteita ja muita kauneuteen liittyneitä hyödykkeitä oli Lontoossa saatavilla (s. 157). Tämä kertoo siitä, miten meidän

käsityksemme kauneudesta on myös materialistinen; se on yhdeltä osalta muodin mukaista pukeutumista. Varhaismodernin elämän tutkimus onkin osaltaan nykyajan ajatusmallien kehityksen selvittämistä. Korhosen koko artikkeli muodostaa hienon kauneuden merkityksen teoretisoinnin. Hän nostaa esille myös eri sukupuolten näkemykset ja merkitykset kauneuskäsitteen kautta. Kauneus oli yksi materiaallinen, mutta myös mentaalinen osa Lontoon katumaisemaa, erottamaton osa varhaismodernia metropolia.

Riita Laitinen ja Thomas V. Cohen ovat toimittaneet erinomaisen lukupaketin kaupunkielämän tutkimuksesta kiinnostuneille. Kirja nostaa näkyville vähemmän esillä olleita normaalin elämän puolia, kuten huutoja, hajuja, katseita, hymyjä ja irtivityksiä, lukijan eteen eurooppalaisilta kaduilta ja kujilta. Samalla se kertoo myös katujen ja niitä käyttäneiden ihmisten kauneudesta, rikoksista, juoruilusta ja kaduilla juttelevista ihmisistä, siis elävästä elämästä. ■